

ЗАТВЕРДЖУЮ

РЕКТОР

Одеського національного
університету

імені І. І. Мечникова

проф. Труба В. І.

8 жовтня 2021 р.

з протоколу № 2 від 8 жовтня 2021 р. фахового семінару, проведеного на кафедрі загального та слов'янського мовознавства філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

БУЛИ ПРИСУТНІ:

- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: завідувачка кафедри, д. ф. н., проф. Войцева О. А.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: д. ф. н., проф. Яковлева О. В. (рецензент);
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: д. ф. н., проф. Степанов Є. М.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: к. ф. н., доц. Георгієва С. І.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: к. ф. н., доц. Дмитрієв С. В.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: к. ф. н., доц. Жакун Д. Ф.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: к. ф. н., доц. Мурадян І. В.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: к. ф. н., доц. Новак О. М.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: магістр філології, аспірантка 3 року Степанова С. Є.;
- з кафедри загального та слов'янського мовознавства: магістр філології, аспірантка 2 року Чан Тхі Суен;

з інших кафедр ОНУ імені І. І. Мечникова:

- з кафедри мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців: к. ф. н., доц. Ареф'єва Н. Г. (рецензент);
- з кафедри української мови філологічного факультету, гарант ОНП «Філологія» третього рівня вищої освіти: д. ф. н., проф. Ковалевська Т. Ю.;
- з кафедри української літератури філологічного факультету: завідувачка кафедри, д. ф. н., проф. Шевченко Т. М.

СЛУХАЛИ:

1. Повідомлення здобувачки кафедри загального та слов'янського мовознавства Михайленко-Зото Олени

Олександрівни за матеріалами дисертаційної роботи «Російська паронімія в лінгвокультурологічному аспекті», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 Філологія.

Тему дисертаційної роботи «Російська паронімія в лінгвокультурологічному аспекті» затверджено на засіданні Вченої ради Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол № 4 від “19” грудня 2017 року). Науковим керівником затверджено д. ф. н., проф. Євгенія Миколайовича Степанова.

2. Запитання до здобувача.

Запитання по темі дисертації ставили:

Д. ф. н., проф. Войцева О. А.: «Чи є термін, протиставлений паронимазії, серед тактик ненавмисної паронімії? Наведіть приклад паронімічної пари, яку можна вжити у тактиках навмисно і ненавмисних тактиках».

Д. ф. н., проф. Ковалевська Т. Ю.: «Які риси паронімії, на Вашу думку, приваблюють авторів рекламних слоганів?»

Д. ф. н., проф. Яковлева О. В.: «Лексичні категорії, як і граматичні, і фонетичні, і стилістичні, в певній мові мають свої особливості. Чи є особливості у російській паронімії, які відрізняють її від подібного явища однієї з інших відомих Вам мов?»

К. ф. н., доц. Ареф'єва Н. Г.: «*Семь бед – один ответ; Кто рано встаёт – тому бог даёт; Взятся за гуж – не говори, что не дюж...* – Якою тактикою скористався народ – колективний автор цих паремій?»

К. ф. н., доц. Георгієва С. І.: «Які нові поняття вдалося виявити у процесі дослідження лінгвокультурологічного аспекту паронімії? Які вже існуючі поняття було піддано уточненню?»

К. ф. н., доц. Дмитрієв С. В.: «У методиках навчання мов домінує точка зору про недоречність у нашому мовленні паронімів, отже, їх треба уникати. Ваша робота змушує задуматися над удосконаленням такого підходу. Що Ви можете запропонувати з цього приводу?»

К. ф. н., доц. Мурадян І. В.: «Навмисність паронімії, як правило, передбачає її підготовленість, а ненавмисність – її випадковий характер. Чи можна співвіднести ці різновиди паронімії як бажані або небажані?»

К. ф. н. Новак О. М.: «У чому полягає причина взяття за основу дослідження лінгвокультурологічного аспекту паронімії концепції мовленнєво-поведінкових тактик і ситуацій Є. М. Верещагіна і В. Г. Костомарова?»

3. Виступи за обговореною роботою.

В обговоренні дисертації взяли участь:

Рецензент роботи, д. ф. н., проф. Яковлева О. В. акцентувала наукову новизну й актуальність роботи здобувачки, наукову коректність і обґрунтованість положень та висновків роботи, яка є самостійним і концептуально завершеним науково-

кваліфікаційним дослідженням у рамках обраної проблематики. Рецензент зауважила, що об'єктивність і достовірність результатів зумовлено значним обсягом лінгвального матеріалу, який містить паронімічні пари й ланцюжки, вибрані зі словників, текстів різних стилів і жанрів, живого мовлення. Висновки вирізняються переконливістю. Результати дослідження переконливі, вони верифіковані як об'єктивними, кількісними та якісними параметрами, так і надійним методологічним алгоритмом дослідження та мають широкий спектр застосування у навчальній та навчально-методичній роботі. Мету досягнуто, тему повністю розкрито. Рекомендації щодо вдосконалення роботи стосуються структурування і оформлення тексту. На думку рецензента, представлена дисертація повністю відповідає усім вимогам, які висуваються до праць, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія 03 Гуманітарні науки, а тому може бути рекомендована до захисту.

Рецензент роботи, **к. ф. н., доц. Арефьєва Н. Г.** зазначила актуальність, оригінальність, самостійність і концептуальну завершеність роботи як науково-кваліфікаційного дослідження у рамках обраної проблематики, наукову новизну й обґрунтованість її положень і висновків. Звернуто увагу на чітке визначення мети та низки завдань, об'єкта і предмета дослідження. Об'єктивність і достовірність результатів зумовлено належною апробацією у тринадцяти публікаціях за темою дисертації, які розкривають новий напрям взаємозв'язків мови, культури й мислення, достатнім обсягом різножанрового лінгвального матеріалу, що містить конструкції з навмисною та ненавмисною паронімією всіх можливих мовленнєво-поведінкових тактик в усному й письмовому мовленні. Результати роботи мають практичне призначення у подальших наукових студіях, навчальній, журналістській, редакторській практиці, вони відповідають темам двох державних бюджетних тем, у рамках яких було виконано дисертацію. Робота логічно структурована, підкріплена надійним методологічним алгоритмом дослідження; авторка зробила огляд історії вивчення паронімів у русистиці, фахово подала дискусійні моменти. Уперше паронімію визначено як лінгвокультурну категорію, що функціонує в межах мовленнєво-поведінкових тактик ненавмисної і навмисної паронімії. Висновки вирізняються логікою, переконливістю, науковою обґрунтованістю. Рекомендації щодо вдосконалення роботи стосуються оформлення тексту. На думку рецензента, представлена дисертація є перспективною науковою працею, виконаною на належному дослідницькому рівні, повністю відповідає всім вимогам, які висуваються до праць, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія з галузі знань 03 Гуманітарні науки, а тому може бути рекомендована до захисту.

Гарант ОНП «Філологія» третього рівня вищої освіти в ОНУ ім. І. І. Мечникова **д. ф. н., проф. Ковалевська Т. Ю.** відзначила новизну та перспективність підходу здобувачки до розгляду лексичної категорії паронімії як лінгвокультурологічної. Цей підхід може розглядатися як такий, що відкриває новий напрям лінгвістичних досліджень, має перспективу до впровадження в практику наукового вивчення мови, а здобувачці варто подумати про подальші дослідження задля розвитку цього наукового напрямку. Гарант ОНП «Філологія» вважає представлену дисертацію виконаною на належному дослідницькому рівні й такою, що відповідає всім вимогам, які висуваються до праць, котрі подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія, а тому може бути рекомендована до захисту.

Науковий керівник, **д. ф. н., проф. Степанов Є. М.** позитивно оцінив роботу здобувачки протягом усього періоду перебування в аспірантурі та зазначив, що дослідження має новаторський характер, бо спрямоване на подолання кризи лінгвокультурологічних досліджень, які за останні 20 років не просунулися далі лексико-семантичного та мовленнєво-культурного рівнів. Навіть концепція мовленнєво-поведінкових тактик і ситуацій, яку було висунуто Є. М. Верещагінін і В. Г. Костомаровим на зламі тисячоліть і оформлено в монографії «Язык и культура: Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, речеповеденческих тактик и сапиентемы» (2005) й низці статей, представляє лише лексико-семантичний рівень лінгвокультурологічного вивчення діячності функціонування обмеженого кола лексичних одиниць російської мови. Основна заслуга дисертантки полягає в тому, що вона побачила, визначила та впровадила в реальне дослідження паронімії як лексичної категорії синкретичний алгоритм лінгвокультурологічного вивчення лінгвістичних категорій, що складають систему мови. Це дає змогу в подальшому вибудовувати лінгвокультурологічну систему будь-якої мови: як природної, так і штучної. Науковий керівник підтримав пропозицію рецензентів і гаранта та рекомендував дисертацію здобувачки Михайленко-Зото Олени Олександрівни на тему «Російська паронімія в лінгвокультурологічному аспекті» до захисту.

УХВАЛИЛИ: рекомендувати до захисту дисертацію Михайленко-Зото Олени Олександрівни на тему «Російська паронімія в лінгвокультурологічному аспекті», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 Філологія.

ВИСНОВОК

про наукову та практичну цінність дисертації
здобувачки кафедри загального та слов'янського мовознавства

Михайленко-Зото Олени Олександрівни

на тему

«Російська паронімія в лінгвокультурологічному аспекті»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
за спеціальністю 035 Філологія.

1. Актуальність наукового вивчення лінгвокультурологічної специфіки російської паронімії зумовлено потребою створення повноцінної антропоцентричної парадигми лексичної системи російської мови. Паронімія досі лише епізодично потрапляла у поле зору лінгвокультурології, бо дослідники намагалися кваліфікувати це явище тільки з об'єктивних позицій задля визначення постійних універсальних ознак, які б відрізняли пароніми від непаронімів. Насправді ж, паронімія – це лексична категорія, одиниці і способи функціонування якої поряд з об'єктивно виокремленими ознаками виявляють чимало особливостей суб'єктивного характеру, закономірних для цієї категорії і залежних від особистості продуцента і реципієнта, від мовленнєво-поведінкових ситуацій і тактик, мовленнєво-культурних сценаріїв, лінгвокультурного фону лексичних одиниць, що входять у відносини паронімії.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах двох державних бюджетних наукових тем: кафедри російської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Функціонування одиниць російської мови в різних лінгвокультурних просторах» (2017–2020; реєстраційний номер 0116U000907, наказ № 480-18 від 10.03.2016) і кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження лексико-граматичних аспектів слов'янського мовного простору» (2021; реєстраційний номер 0116U005557, наказ № 1434-18 від 22.06.2016).

3. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в ній вперше представлено лінгвокультурологічні засади і підстави функціонування паронімів у російській мові. Паронімію визначено як лінгвокультурологічну категорію, що функціонує в російській мові у межах мовленнєво-поведінкових тактик (МПТ) ненавмисної і навмисної паронімії. В основу диференціації систематизованих за функційною ознакою, з одного боку, МПТ паронімічної ненавмисної помилки і МПТ паронімічного ненавмисного уточнення думки, а з іншого, – МПТ трансформаційної паронімії, МПТ художньої паронімії та МПТ навчального впливу паронімії – покладена дихотомія праксеологічних понять ненавмисності / навмисності. Через низку мовленнєво-поведінкових ситуацій, притаманних цим тактикам, реалізується прагмасемантика, зумовлена соціальною і національно-культурною специфікою мовленнєво-культурних сценаріїв (скриптів), які корелюють із відповідними структурними фреймами.

4. Теоретичне значення дисертації полягає в тому, що в ній на матеріалі російської мови розроблено лінгвокультурологічні засади паронімії та способи функціонування одиниць, які її відображають і/або корелюють з нею. Вивчення лінгвокультурологічної своєрідності ненавмисної і навмисної паронімії як мовленнєво-поведінкових тактик вказує на способи вивчення лінгвокультурології не тільки від екстралінгвістичного до лінгвістичного, що спостерігаємо в сучасній науці, а й шляхом більш логічним: від мовної системи до її лінгвокультурної реалізації в соціумі.

5. Практичне значення отриманих результатів детерміновано доцільністю їх використання у навчальній і навчально-методичній роботі (в процесі викладання нормативних теоретичних курсів «Лінгвокультурологія» (розділи «Мовленнєво-поведінкові тактики та ситуації», «Мовленнєво-культурні сценарії», «Лінгвокультурні особливості лексики»), «Сучасна російська мова» (розділи «Лексикологія», «Фразеологія», «Словотвір», «Морфологія», «Стилістика», «Орфографія», «Культура мовлення»), навчальних дисциплін «Комунікативна лінгвістика», «Лінгвістичний аналіз тексту», «Риторика», «Лінгвістична семантика», «Когнітивна лінгвістика», «Віршування»), а також при розробці та впровадженні

вибіркових дисциплін із досліджуваної тематики), у лексикографічній практиці й написанні монографій та інших наукових праць. Результати дослідження відкривають **перспективу** виявлення і вивчення в різних лінгвокультурах мовленнєво-поведінкових тактик і ситуацій, мовленнєво-культурних сценаріїв на підставі функціювання в мові лексичних, фонетичних, словотвірних, граматичних, стилістичних категорій.

6. Особиста участь автора в одержанні наукових і практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі: Текст дисертації та всі наукові публікації виконано авторкою одноосібно.

Дисертаційна робота виконана на кафедрах російської мови і загального та слов'янського мовознавства ОНУ імені І. І. Мечникова, науковий керівник – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства Степанов Є. М.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Михайленко-Зото Олени Олександрівни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

7. Перелік публікацій за темою дисертації із зазначенням особистого внеску здобувача.

За результатами досліджень опубліковано 13 наукових праць, у тому числі 5 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до ОЕСР та Європейського Союзу, 2 розділи в колективних монографіях, 1 статтю – в нефарховому науковому виданні, 3 тез доповідей в збірниках матеріалів конференцій.

Публікації в наукових фахових виданнях України:

1. Некоторые средства выражения адмиративной модальности и способы её сохранения в переводе (на материале албанского и русского языков). *Мова* : науково-теоретичний часопис з мовознавства. Одеса : Астропринт, 2018. № 29. С. 127–132.
2. Явление паронимии как исследовательская проблема. *Мова* : науково-теоретичний часопис з мовознавства. Одеса : Астропринт, 2018. № 30. С. 55–62.

3. Лингвокультурологические основы функционирования паронимов в русском языке. *Мова* : науково-теоретичний часопис з мовознавства. Одеса : Астропринт, 2019. № 31. С. 38–44.

4. Михайленко-Зото О. О. Принципы дифференциации паронимов в текстах разных стилей. *Мова* : науково-теоретичний часопис з мовознавства. Одеса : Астропринт, 2019. № 32. С. 55–61.

5. Михайленко-Зото Е. А. Преднамеренная паронимия в русской лингвокультуре. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Філологія*. Харків, 2020. Вип. 87. С. 36–44.

Публікації в наукових журналах Європейського Союзу:

6. Рече-поведенческие ситуации паронимической оговорки / обмолвки в русской лингвокультуре. *International independent scientific journal*. Kraków, 2020. No. 20. Vol. 2. P. 52–55.

7. Непреднамеренная паронимия по причине ошибки в русском лингвокультурном пространстве. *Annali d'Italia : scientific journal*. Florence, 2020. No. 12. Vol. 2. P. 67–71.

Публікації в колективних монографіях України:

8. Место паронимии в языковедческой парадигме. *Одеська лінгвістична школа : класичне і новітнє* : колективна монографія / за ред. Т. О. Ковалевської. Одеса : ПолиПринт, 2019. С. 72–81.

9. Рече-поведенческие ситуации со сценариями непреднамеренной паронимической ошибки в русском лингвокультурном пространстве. *Одеська лінгвістична школа : кола реконструкцій* : колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської. Одеса : ПолиПринт, 2020. С. 104–114.

Публікації в інших наукових виданнях України:

10. Работа с учебником как системообразующий фактор овладения иностранными учащимися иноязычной речью. *Інновації та традиції умовній підготовці студентів : Матеріали міжнародного науково-практичного семінару*, 14 грудня 2017 р. Харків : ХНУБА, 2017. С. 172–173.

11. Оптимизация подходов в изучении паронимов в текстах разных стилей. *Міжнаціональна комунікація – полілог культур (актуальні питання навчання іноземців)* : зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Рєви-Лєвшакєвої. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мєчнєєєкє, 2019. С. 170–175.

12. Рече-поведенческие ситуации со сценариями преднамеренной паронимии в русском лингвокультурном пространстве. *Мова і культура* : науковий журнал. Київ : ВД Дм. Бурєєє, 2020. Вип. 22. Т. VII (202). С. 397–406.

13. Рече-поведенческая тактика трансформационной паронимии. *Слов'янська філологія у сучасному світі* : Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Слов'янські читання», 24–25 травня 2021 р. Одеса : Астропринт, 2021. С. 35–37

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Михайленко-Зото Олени Олександрівни «Російська паронімія в лінгвокультурологічному аспекті», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм науковим рівнем і практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам пп. 9, 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та відповідає напряму наукового дослідження за спеціальністю 035 Філологія освітньо-наукової програми «Філологія» за третім рівнем вищої освіти (ID у ЄДЕБО 36965) Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

РЕКОМЕНДУВАТИ дисертаційну роботу «Російська паронімія в лінгвокультурологічному аспекті», подану Михайленко-Зото Оленою Олександрівною на здобуття ступеня доктора філософії, до захисту.

Рецензенти:

Доктор філологічних наук,
професор

О. В. Яковлева

Кандидат філологічних
наук, доцент

Н. Г. Арефьева

Головуючий на засіданні
Доктор філологічних наук,
професор

О. А. Войцева

